

Тазкия дарслари (205-дарс) Валиюллоҳ Деҳлавий наздида тавҳиднинг даражалари



20:00 / 21.11.2022 3403

Тавҳиднинг даражаси тўрттадир:

Биринчиси: Мавжудликнинг вожиблигини фақат Аллоҳ таолога боғлаш.
Бас, Ундан ўзганинг вужуди вожиб бўлмас. Бунга Аллоҳ таолонинг
қуйидаги сўзи далолат қилади:

وَلَا خَلْفُهُمْ وَمَا أَيْدِيهِمْ بَيْنَ مَا يَدْعُونَ إِلَّا بَعْدَهُ يَسْفَعُ الَّذِي ذَا مِنَ الْأَرْضِ فِي وَمَا السَّمَوَاتِ فِي مَالَهُ نَوْمٌ وَلَا يَسْتَأْذِنُ وَلَا الْقِيَوْمُ الْحَيُّ هُوَ الْإِلَهَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
﴿الْعَظِيمُ الْعَلِيُّ وَهُوَ حَفِظَهُمَا يُؤَدُّهُ، وَلَا وَالْأَرْضِ السَّمَوَاتِ كُرْسِيِّهِ وَسِعَ شَاءَ بِمَا إِلَّا عَلَيْهِ مِّنْ بَشَرٍ يُجِطُونَ﴾

«Аллоҳ - Ундан ўзга илоҳ йўқ. У Ҳай ва Қойюмдир» (Бақара сураси, 255-оят).

Иккинчиси: Аршни, осмонлару ерни ва бошқа барча мавжудотларни халқ қилишни, яъни яратишни фақат Аллоҳ таолога боғлашдир. Бунга Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи далолат қилади:

﴿۱۲﴾ وَكَيْلٌ شَيْءٍ كُلِّ عَلَىٰ وَهُوَ شَيْءٌ كُلِّ خَلْقِ اللَّهِ

«Аллоҳ ҳар бир нарсанинг яратувчисидир. Ва У ҳар бир нарсага вакилдир» (Зумар сураси, 62-оят).

Ушбу икки даража ҳақида илоҳий китоблар ҳам, араб мушриклари ҳам баҳс юритмаган. Яҳудий ва насоролар бу икки сифатга хилоф қилмаганлар. Балки Қуръон бу нарсаларнинг улар наздида мусаллам нарсалардан эканини очиқ айтган.

Учинчиси: Осмонлару ернинг ва уларнинг орасидаги нарсаларнинг тадбирини фақат Аллоҳга боғлаш. Яъни ҳамма оламнинг тадбирини фақат Аллоҳ қилади, деб эътиқод қилиш. Бунга Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи далолат қилади:

﴿۵۴﴾ أَلَّا بِأَمْرِ اللَّهِ مُسْحَرَاتٍ وَالنُّجُومَ وَالْقَمَرَ وَالشَّمْسَ حَيْثَا يَطْلُبُهُ النَّهَارَ أَلَيْلَ يُغِثِي الْعَرَبَ عَلَىٰ أَسْتَوَىٰ ثُمَّ أَيَّامٍ سِتَّةَ فِي الْأَرْضِ السَّمَوَاتِ خَلَقَ الَّذِي اللَّهُ رَبُّكُمْ إِن

﴿۵۴﴾ الْعَالَمِينَ رَبُّ اللَّهِ تَبَارَكَ وَالْأَمْرُ الْخَالِقُ لَهُ

«Огоҳ бўлинг, яратиш ва амру тадбир Унинг Ўзига хосдир» (Аъроф сураси, 54-оят).

Яъни, Аллоҳ таоло борлиқдаги ҳамма нарсани яратганидек, Унинг Ўзи уларга амр қилади, қайтаради ва ишларини тузиш жиҳатидан ҳам, шариатга киритиш жиҳатидан ҳам тадбирини қилади. Яна Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

﴿۵۴﴾ تَعُدُونَ مِمَّا سَنَةِ أَلْفَ مِقْدَارُهُ كَانَ يَوْمٍ فِي إِلَيْهِ يَرْجَعُ نُورَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ مِنَ الْأَمْرِ بِدِينِ

«У Зот осмондан ергача - барча ишнинг тадбирини қилур» (Сажда сураси, 5-оят).

Борлиқнинг барча иши Аллоҳ таолонинг қўлидадир. У Зот оламдаги ҳеч бир нарсанинг тадбирини Ўз халқидан бирортасига – анбиёларга ҳам, расулларга ҳам, авлиёларга ҳам, қутбларга, абдол ва ғавсларга ҳам, имомлару фаришта ва жинларга ҳам топширмаган. Тўртинчиси: Албатта, Ундан ўзга ҳеч ким ибодатга сазовор эмас. Бунга қуйидаги оятлар далолат қилади:

﴿۱۱﴾ وَمَن يَدْعُ مَتَلَٰبِكُمْ يَٰعَلَمُ ۗ وَاللَّهُ وَالْمُؤْمِنَاتُ وَالْمُؤْمِنُونَ لِذُنُوبِكُمْ وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهُ إِلَّا إِلَهَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَاعْلَمُ

«Бас, билгин: албатта, Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ» (Муҳаммад сураси, 19-оят).

﴿۱۳﴾ الرَّحِيمُ الرَّحْمَنُ هُوَ إِلَهٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۗ وَحْدَهُ إِلَهٌ وَإِلَهُكُمْ

«Ундан ўзга илоҳ йўқ. У ўта меҳрибондир, ўта раҳмлидир» (Бақара сураси, 163-оят).

﴿۲۰۰﴾ الْعَظِيمُ الْعَلِيُّ وَهُوَ حِفْظُهُمَا يَتُودُهُ، وَلَا وَالْأَرْضِ السَّمَوَاتِ كُرْسِيِّهِ وَسِعَ شَاءَ مَا إِلَّا عَلَيْهِ مَن يَسْتَعِينُ وَيُحِيطُونَ وَلَا خَلْفَهُمْ وَمَا يَدْرِيهِمْ بَيْنَ مَا يَٰعَلَمُ بِإِذْنِهِ ۗ إِلَّا عِنْدَهُ ۗ يَشْفَعُ الَّذِي ذَا مِنْ الْأَرْضِ فِي وَمَا السَّمَوَاتِ فِي مَالَهُ ۗ نَوْمٌ وَلَا سِنَّةٌ تَأْخُذُهُ، لَا الْقِيَوْمُ الْحَيُّ هُوَ إِلَهٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۗ

«Аллоҳ - Ундан ўзга илоҳ йўқ. У Ҳай ва Қойюмдир» (Бақара сураси, 255-оят).

Бунга ўхшаш оятлар кўп. Ушбу икки даража бир-бири билан табиий равишда боғлиқдир. Чунки оламнинг ҳаммасининг тадбирини фақат Аллоҳ таолога боғлаш У Зотнинг ибодатга ҳақдор, бошқанинг ҳақдор эмаслигига далилдир. Уларнинг орасидаги алоқа далил ва ҳукм алоқасидир.

Мушрик фирқаларнинг ихтилофи ушбу икки даражада бўлгани учун ҳам

Қуръони Карим ўша икки даражани исбот қилишга, ораларидаги табиий боғланишни алоҳида кўрсатишга катта аҳамият берган. Шунингдек, уларнинг шубҳаларига қониқарли раддиялар қилган («Ҳужжатуллоҳил Болиға», 1-жуз, 123-бет).

«Рухий тарбия» китоби асосида тайёрланди